

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та природокористування
Навчально-науковий інститут економіки та менеджменту
Кафедра суспільних дисциплін

07/10-75М

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до практичних/семінарських занять та самостійної роботи
з навчальної дисципліни
«Дитяча психологія»
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
за освітньо-професійною програмою «Психологія»
спеціальності 053 «Психологія»
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
денної та заочної форми навчання

Рекомендовано
науково-методичною радою
з якості ННІ економіки та
менеджменту
Протокол № 5 від 28.01.2026 р.

Методичні вказівки до практичних/семінарських занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Дитяча психологія» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійною програмою «Психологія» спеціальності 053 «Психологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» денної та заочної форми навчання [Електронне видання] / Смольська Л. М. Рівне : НУВГП, 2026. 18 с.

Укладач:

Смольська Л. М., кандидат психологічних наук, доцент; доцент кафедри медико-психологічних дисциплін НУВГП.

Відповідальний за випуск: Сокаль В. А., кандидат педагогічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри суспільних дисциплін НУВГП.

Рецензент, керівник групи забезпечення спеціальності: Шпак Світлана Григорівна, доцент, к.психол.н., доцент кафедри суспільних дисциплін НУВГП.

© Л. М. Смольська, 2026
© НУВГП, 2026

ЗМІСТ

Вступ.....	4
РОЗДІЛ 1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	4
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО С/ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ.....	7
МОДУЛЬ 1. Загальні питання дитячої психології в контексті консультативної корекційної, терапевтичної практики.....	7
С/практичне №1 Вступні положення та розвиток науково-прикладного напрямку дитячої психології.....	7
С/практичне №2 Послідовний розвиток дітей та психологічна культура близьких дорослих.....	8
С/практичне №3 Структурні елементи психологічної роботи з дітьми, що належать до категорії «складні»; консультації та супровід їх батьків.....	10
С/практичне №4 Психологічна допомога дітям і підліткам з психотравматичним досвідом.....	11
С/практичне №5 Тілесно орієнтовані методи роботи дитячого/підліткового психолога.....	11
МОДУЛЬ 2. Різноманіття психотерапевтичних методів і технік в роботі з дітьми/підлітками	13
С/практичне №6 Метод кататимно-імагінативної терапії (КІП) в роботі з дітьми/ підлітками.....	13
С/практичне 7-8 Арт-терапевтичний напрямок: методики та техніки	14
С/практичне №9 Казкотерапія, лялькотерапія в роботі з дітьми.....	15
С/практичне №10-11 Основи ігротерапії	16
С/практичне №12 Психопрофілактична та психотерапевтична робота з родинами дітей, які потребують психологічної допомоги та підтримки: інноваційні методики.....	17
РОЗДІЛ 3. Методи та форми контролю	18

ВСТУП

Дисципліна є інтегруючим переходом від загальних психологічних знань вікової психології, педагогічної психології, до основних професійних напрямків – консультування, корекції, терапії. Вона вивчається паралельно з дисципліною «Психологія інклюзії», що слугує меті синергетичного синтезу фахової підготовки майбутнього психолога до роботи з батьками та їх дітьми, які потребують психологічної допомоги, спеціальної уваги та супроводу.

РОЗДІЛ 1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Згідно зі Стандартом вищої освіти України із галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальності 053 Психологія I (бакалаврського) рівня психолог повинен розуміти важливість впливу на організм в різні вікові періоди екзогенних та ендогенних чинників та за потреби надавати психотерапевтичну допомогу.

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»	Нормативна	
	Спеціальність 053 «Психологія»		
Змістових модулів -2	Спеціалізація: Психологія	Рік підготовки	
		3-й	3-й
Загальна кількість годин - 120	Рівень вищої освіти: Бакалавр	Семестр вивчення	
		5-й	5-й
		Лекції	
		24 год.	2 год.
		С/Практичні	
		24 год.	10 год.
		Самостійна робота	
		72 год.	108 год.
		Вид контролю: екзамен	

Мета вивчення навчальної дисципліни «Дитяча психологія» полягає у засвоєнні філософських, загально-теоретичних основ і організаційно-методичних засад сучасної дитячої психології та психотерапії, принципів надання психотерапевтичної допомоги,

прийнятих у відповідному напрямі; набутті належної психотерапевтичної ерудиції у виробленні базових терапевтичних умінь і навичок; формуванні професійної культури і етики практичного психолога.

Предмет навчальної дисципліни є вивчення загальнотеоретичних та методологічних основ дитячої психології та психотерапії, та вікових змін.

Завдання

1. Розкрити вихідні методологічні засади і теоретичні побудови про природу людини, структуру особистості і критерії психічного здоров'я, прийняті відповідним психотерапевтичним напрямом.

2. Виокремити суть, види, сфери застосування і фактори ефективності дитячої психотерапії.

3. Класифікувати принципи застосування, процедурні особливості і психотехнічні прийоми кожної з розглянутих систем психотерапії.

4. Визначити сфери застосування і межі компетентності відповідної традиції у спектрі психологічної допомоги з дитячо-підлітковою проблематики.

У результаті вивчення навчального курсу студент повинен:

Знати:

- ✓ зміст основних понять і концепцій психосоціального розвитку дітей різного віку,
- ✓ критерії визначення нормальної і патологічної ліній розвитку,
- ✓ особливості спеціальних психотехнологій сприяння і корекції розвитку особистості в дитячому віці,
- ✓ спрямованість і допомагаючі функції психотехнічних процедур,
- ✓ способи підвищення допомагаючої компетентності – теоретичної і практичної, наукові джерела і персональні носії передових ідей розвиваючого, психокорекційного, терапевтичного досвіду;
- ✓ *розуміти* зміст, межі та принципи застосування відповідного виду і методу психологічної допомоги дітям та підліткам, компенсаторні можливості розвивальних психотехнік, логіку коорекційно-терапевтичного процесу, обґрунтованість і доцільність застосування певних підходів та психотехнік з дітьми різного віку;

Вміти:

- ✓ *застосовувати* теоретичні конструкти з метою інтерпретації життєвої ситуації дитини; концептуальні моделі психологічної допомоги, поняттєво-термінологічний тезаурус навчальної дисципліни;
- ✓ *інтегрувати* методи, процедури і психотехніки, запозичені з різних терапевтичних шкіл задля досягнення бажаного ефекту психологічної допомоги;
- ✓ *розробляти* адекватну психологічній проблемі стратегію психологічної допомоги дитині та її оточенню, спираючись на релевантну концепцію особистості та відповідні до вирішення проблеми психотехніки і прийоми;
- ✓ *оцінювати*: чужий і власний фаховий досвід з урахуванням прийнятих у парадигмі даної модальності критеріїв ефективності й врахування вікових та індивідуальних особливостей дитини/підлітка;

- ✓ *поглиблювати* світоглядну спрямованість професійного мислення і професійної мотивації дитячого та підліткового психолога;
- ✓ *підвищувати* рівень обізнаності, орієнтуючись на професійні інтереси дитячо-підліткового психолога.

Вивчення навчальної дисципліни «Дитяча психологія» спрямовано на формування таких **компетентностей та отримання таких програмних результатів**:

Загальні компетентності (ЗК): ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК3. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії

Фахові компетентності (ФК):

ФК 1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології.

ФК 4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.

ФК 5. Здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій.

ФК 6. Здатність самостійно планувати, організовувати та здійснювати психологічне дослідження.

ФК 7. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації.

ФК 9. Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну роботу відповідно до запиту.

ФК 10. Здатність дотримуватися норм професійної етики.

ФК 11. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

Програмні результати навчання (ПР)

ПРН2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.

ПРН5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.

ПРН9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.

ПРН10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.

ПРН11. Складати та реалізовувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій.

ПРН12. Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів, тощо, відповідно до вимог замовника.

ПРН16. Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності

психолога.

ПРН17. Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО С/ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Модуль1. Загальні питання дитячої психології в контексті консультативної корекційної, терапевтичної практики

С/практична № 1. Вступні положення та розвиток науково-прикладного напрямку дитячої психології

Денна (практичних/самостійних) 2 год. /6 год.

Заочна (практичних/самостійних) 0 год./10 год.

Завдання:

- 1) Зробіть припущення про рейтинг симптомів, які є показаннями для звернення до фахівця – від складних до простіших.
- 2) Скласти «Портфель запитань» від імені стурбованих батьків, спираючись на рекомендації Американської академії дитячої та підліткової психіатрії.
- 3) Підготувати коротку доповідь про історичні віхи розвитку дитячої психології терапевтично-профілактичного спрямування, усно порівнюючи між собою підходи різних авторів-засновників.
- 4) Скласти таблицю основних форм терапії: ігрова, когнітивно-поведінкова, прикладний аналіз поведінки та тілесно-орієнтована модальності.

II. Робота на практичному занятті

Блок 1. Рольова гра «Перша зустріч з батьками». Мета: відпрацювання навичок пояснення цілей терапії (формування самоповаги, комунікативних навичок, емоційного словника).

Студенти утворюють пари («Психолог» та «Батько/Мати»). «Батьки» мають висловити свої побоювання щодо «психічного лікування» та стигматизації, а «Психолог» повинен пояснити сутність терапії як безпечного простору для розвитку та підтримки.

Блок 2. Робота з кейсом «Порушення природності розвитку». Розгляд ситуації дитини з ознаками «цифрової аутизації» та ігроманії.

Групове обговорення:

1. Визначити прояви втрати здатності до спонтанної гри.
2. Запропонувати шляхи відновлення через сенсорний досвід (робота з піском, глиною) та розвиток емоційного інтелекту.
3. Розробити рекомендації для батьків щодо стилю «безпечної прихильності».

Блок 3. Проектування терапевтичного простору. Скласти перелік необхідних матеріалів для кабінету дитячого психолога, враховуючи принцип безпеки та невербальні модальності (ігри, мистецтво).

Блок 4. Дискусія. Як дотримуватися принципу конфіденційності у роботі з підлітками, одночасно інформуючи батьків про прогрес та ризики?.

Джерела:

1. Максимова Н. Ю., Мілютіна К. Л., Піскун В. М. Основи дитячої патопсихології : навч. посібник. К. : Перун. 1996. 464 с.

2. Михальченко Н. В. Психотерапія з психокорекційною роботою : навчально-методичний посібник. Миколаїв, 2018. 236 с. URL:

http://dspace.mdu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/214/1/Михальченко_Психотерапія%20з%20психокорекційною%20роботою_навчально-методичний%20посібник.pdf

3. Смольська Л. М. Віртуальний практикум з теми «Формування психологічної безпеки в освітньому середовищі Нової української школи». 05.06.2021 [Електронне видання]. URL: <http://navigator.rv.ua/virtualnyj-praktykum-z-temy-formuvannya-psychologichnoyi-bezpeky-v-osvitnomu-seredovyshti-novoyi-ukrayins>

С/практична № 2. Послідовний розвиток дітей та психологічна культура близьких дорослих

Денна (практичних/самостійних) 2 год. /6 год.

Заочна (/практичних/самостійних) 0 год./10 год.

Анотація

Профілактика психотравмування в родинах. Аналіз (рубрики, матеріали) першого українського сайту для батьків «Дитячий психолог». Побудова міцних та довірливих стосунків з дитиною на різних етапах її вікового розвитку. Пренатальний період розвитку дитини. Народження як новий етап життя. Період новонародженості. Немовляцький період. Ранній вік. Дошкільний вік. Молодший шкільний вік. Підлітковий та ранній юнацький вік. Психологічні чинники ускладнень особистісного розвитку та їх прояви.

Завдання 1. Обдумайте відповіді на питання та підготуйтеся обговорити їх в аудиторії.

Питання для групового обговорення:

- 1) Як саме сприяти формуванню довіри дитини на першому році життя?
- 2) Як батькам сприяти розвитку самостійності (автономності) дитини раннього віку?
- 3) Як батькам сприяти розвитку ініціативності дитини дошкільного віку?
- 4) Як вчителям та батькам сприяти розвитку працьовитості (компетентності) дитини молодшого шкільного віку?
- 5) Що означає настанова батькам «не заважати підліткам дорослішати», і як тоді батькам комунікувати з підлітками?
- 6) В чому полягає психологічний супровід фахівцем батьків проблемного підлітка?
- 7) Чому робота з вагітними жінками та їх сім'ями є важливою?
- 8) Чому психологи говорять про дозрівання в сензитивних та постсензитивних періодах розвитку дітей та молодших підлітків, а стосовно дорослих вікових груп вживається термін зрілість/незрілість? Що практично робить психолог у випадку дозрівання, а що у випадку незрілості?
- 9) Які завдання перед юнаками 17-18 років? Яка роль батьків?

Завдання 2. Зробіть короткі тези для розміщення в соц. мережах «Задачі та умови здорового вікового розвитку підростаючого покоління». Використайте матеріали лекції та електронного буклету «Як будувати міцні та довірливі стосунки з дитиною»

Завдання 3. Кейсовий практикум. Розгляньте попередньо кейси та питання до них. Підготуйтеся для аналізу кейсів в аудиторії.

Ситуативні задачі (Кейси)

Кейс №1. «2-річний Максим» (Ранній вік)

Ситуація: Мати 2-річного Максима скаржиться, що дитина стала «некерованою»: постійно каже «ні», намагається все робити сама (навіть якщо це займає багато часу або небезпечно), а коли їй заважають — впадає в істерику. Мама вважає, що дитина її спеціально випробовує, і починає суворо карати за непослух.

1. Визначте стадію розвитку за Е. Еріксоном та опишіть психосоціальну кризу.

2. Поясніть мамі значення «істерик та непокори» на цьому етапі.
3. Сформулюйте рекомендацію: як батькам сприяти автономності дитини, не зашкодивши її безпеці?

Кейс №2. «Шкільні труднощі Оленки» (Молодший шкільний вік)

Ситуація: До психолога звернулися батьки 8-річної Олени. Дівчинка раніше була активною, але після переходу до другого класу стала замкненою, часто каже «я дурна», «у мене нічого не виходить», відмовляється від малювання, яке раніше любила. Вчителька зазначає, що вона боїться зробити помилку.

1. Яка «чеснота» має сформуватися на цьому етапі, і який негативний результат ми спостерігаємо зараз?
2. Які чинники (тиск успішності, стосунки з однолітками) могли вплинути на стан дитини?
3. Запропонуйте методи підвищення самооцінки та впевненості дівчинки.

Кейс №3. «Експерименти Артема» (Підлітковий вік)

Ситуація: Батьки 14-річного Артема шоковані: син радикально змінив стиль одягу, пофарбував волосся в зелений колір і заявив, що тепер він — «фрілансер-музикант» і школа йому не потрібна. Батьки намагаються заборонити йому виходити з дому та вимагають «повернутися до норми».

1. Проаналізуйте ситуацію через призму стадії «ідентичність vs. рольова сплутаність».
2. Поясніть батькам, чому експериментування зі стилем та інтересами є нормою в цьому віці.
3. Сформулюйте роль батьків у сімейній комунікації: що означає «не заважати дорослішати», але залишатися підтримкою?

Методичні поради:

1. Розвивайте професійну культуру спілкування в парах та групах.
2. При аналізі кейсів звертайтеся до таблиці віх (фізичних, когнітивних, соціальних), щоб аргументувати свої висновки.
3. Обговорюйте, як м'яко донести батькам інформацію про те, що їхні методи виховання можуть провокувати відчуття провини або меншовартості у дитини

Завдання 4. Підготуйтеся до творчого бліц-проекту в малих групах з питання: «Як психологу організувати «Простір оптимального батьківства»? Чим наповнити простір?

В аудиторії сформулюйте проектні пари, скоординуйте дії по створенню проекту. Протягом тижня після заняття надішліть розробку спільного проекту.

Джерела:

1. Електронний буклет «Як будувати міцні та довірливі стосунки з дитиною».
URL: <https://www.unicef.org/ukraine/media/14386/file/Онлайнбуклет%20Як%20будувати%20міцні%20та%20довірливі%20стосунки%20зі%20своєю%20дитиною.pdf>
2. Кузікова С. Б. Теорія і практика вікової психокорекції : навчальний посібник. Суми : Університетська книга, 2020. 304 с. С. 51–77.
16. Смольська Л. М. Віртуальний практикум з теми «Формування психологічної безпеки в освітньому середовищі Нової української школи». 05.06.2021 [Електронне видання]. URL: <http://navigator.rv.ua/virtualnyj-praktykum-z-temy-formuvannya-psyhologichnoyi-bezpeky-v-osvitnomu-seredovyshhi-novoyi-ukrayins>

С/практична № 3. Структурні елементи психологічної роботи з дітьми, що належать до категорії «складні»; консультації та супровід їх батьків

Денна (практичних/самостійних) 2 год. /6год.

Заочна (практичних/самостійних) 1 год./10 год.

Анотація

«Проблемні» діти в соціальному та клієнтському запиті. Умовні категорії дітей, з якими складно дорослим. «Гіперактивні» діти: ознаки; інформація та інструкції дорослим; організація систематичної допомоги. «Агресивні» діти: ознаки; інформація та інструкції дорослим; організація систематичної допомоги. «Тривожні» діти: ознаки; інформація та інструкції дорослим; організація систематичної допомоги. Діти з аутистичним спектром порушень як особлива категорія.

П'ять етапів психотерапевтичного сеансу: (а) вступ, (б) початок, (в) змістова частина, (г) закриття та (д) завершення. Питання для збору інформації (скріпти). Врахування умов при складанні терапевтичної програми. Вибір варіантів терапевтичних заходів серед існуючих, включно з можливістю групової терапії. Важливість налагодження рапорту для роботи з дітьми «складних» категорій.

Завдання:

1. Трансформуйте важливу частину для батьків з теми 3 в ознайомчу інформацію на батьківських зборах та для розміщення у себе на сторінці в соцмережах. На занятті в парах прорецензуйте його та обговоріть зміст і форму подачі інформації.
2. Складіть таблицю ознак різних категорій «складних» дітей, причин їх «складності», методик дослідження та способів подолання «складності». Обговоріть в трійках.
3. Створіть табличку 5-ти етапів психокорекційної або психотерапевтичної сесії. Зробіть її максимально інформативною та зручною для опанування психологу-початківцю. Наведіть у ній конкретні словесні вирази, формулювання.
4. Опишіть кейс. Складіть план комплексної терапевтичної програми по одній з категорій «складних» дітей, описаних у вашому кейсі. План програми створіть на основі самостійного огляду даного навчального курсу та знайдених самостійних матеріалів, а також з рекомендованої літератури. Підготуйтеся представити кейс та програму для обговорення в діловій грі на «Круглому столі професіоналів».

Джерела:

1. Максимова Н. Ю., Мілютіна К. Л., Піскун В. М. Основи дитячої патопсихології : навч. посібник. К. : Перун. 1996. 464 с.
2. Лавренчук, Л. А. Скаковська, Є. С. Клецова. Діагностика і корекція емоційних станів молодших школярів. Житомир, 2002. 45 с. URL: <http://ray-osvita-brd.at.ua> > psikhologu
3. Перший український сайт для батьків «Дитячий психолог». URL: <https://dytpsyholog.com>
4. Синопис діагностичних критеріїв DSM-V та протоколів NICE для діагностики та лікування основних психічних розладів у дітей та підлітків / перекл. з англійської; упор. та наук. ред. Леся Підлісецька (Серія «Психологія. Психіатрія. Психотерапія»). Львів : Видавництво Українського католицького університету, 2014. 112 с.
5. Смольська Л. М. Двомодальний метод позитивної психотерапії Н. Пезешкіана та фокусінгу Ю. Джендліна при підлітковій незадоволеності спілкуванням. *Перспективи та інновації науки. (Серія «Психологія»): журнал.* 2025. № 8(54). С. 1730–1743. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-8\(54\)-1730-1743](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-8(54)-1730-1743).

6. Смольська Л. М. Емоційно-образний процесінг – інноваційний метод сприяння ментальному здоров'ю дітей та молоді в освітніх умовах. *Перспективи та інновації науки (Серія «Психологія»)*: журнал. 2025. № 5(51). С. 2280–2292. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-5\(51\)-2280-2292](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-5(51)-2280-2292)

С/практична № 4. Психологічна допомога дітям і підліткам з психотравматичним досвідом

Денна (практичних/самостійних) 2 год. /6год.
Заочна (практичних/самостійних) 1 год./10 год.

Анотація

Категорії постраждалих дітей від травмивних подій. Ознаки того, що дитина гостро переживає стресову ситуацію. Ознаки та симптоми посттравматичного стресового розладу у дітей. Напрямки роботи психолога з дітьми, що пережили травмивні події; створення сприятливих середовищних умов для адаптації, копінгу та інтегрування травматичного досвіду. Робота з близьким оточенням дітей. Формування кризостійкості та стресостійкості у дітей та підлітків у груповому форматі.

Сприятливі/несприятливі умови стосунків з матір'ю, іншими близькими в ранньому дитинстві та їх вплив на стресостійкість/вразливість дитини. Методи психотерапії (робота з внутрішніми частинами; перепис та перезапуск минулого).

Завдання:

1. Зробіть таблицю «Диференціація дитячих психотравм, причини, ознаки, методи діагностики». Підготуйтеся до бліц-вікторини з цього матеріалу.

2. Складіть тези для виступу перед батьками громади в громадському просторі бібліотеки на тему «Переживання травмивного досвіду дітьми у період війни. Як покращити ситуацію?» Підготуйтеся до ділової гри «Зустріч експерта з батьками в громаді». На занятті кілька студентів будуть в ролі «експертів», решта – в ролі батьків, які ставитимуть питання.

3. Розгляньте кейси та виконайте завдання до них. Внесіть цю інформацію у свої кейсові портфолію. В аудиторії обговоріть кейси та професійне їх вирішення.

Кейс 1. «Дитина 5 років після обстрілу почала знову смоктати палець, що спостерігалось перші три роки. Вона відмовляється спати без батьків».

Завдання до кейсу 1. Створіть метафору чи малюнок, який пояснює дитині поняття посттравматичного стресу та відновлення після нього. Напишіть коротку історію (казку) за цією метафорою, яка допомагає відновити відчуття безпеки після стресової події. Опишіть, як саме будете працювати з дитиною. Які настанови дасте мамі, виходячи з її сімейної ситуації?

Кейс 2. Підліток 14 років пережив аварію, не отримав фізичних травм сам, але став уникати поїздки у транспорті, має нічні кошмари.

Завдання до кейсу 2. Припустіть, які симптоми травматичного стресу проявляються ще крім названих? Опишіть, що саме викликало такі реакції, що відбувається на рівні фізіологічних механізмів нервової системи? Запропонуйте план допомоги хлопцеві.

Кейс 3. До психолога звертається мама з 10-річною Інни, яка стала агресивною після втрати батька на війні.

Завдання до кейсу 3. Психолог спочатку спілкується з мамою, а потім з дитиною. Відпрацюйте діалоги (напишіть їх), у яких психолог застосовує техніки емпатичного слухання та підтримки; дає базові поради щодо відновлення безпеки. Передайте, що і як буде робити психолог по окремості у спілкуванні з мамою, а що з Інною.

Джерела :

1. Кісарчук З. Г., Омельченко Я. М., Біла І. М., Лазос Г. П. Психологічна допомога дітям у кризових ситуаціях: методи і техніки : метод. посібник. Київ, 2015. 232 с.
2. Растростра Б. Г. Психологічна допомога дитині у психотравмуючій ситуації : методичний посібник. Суми : НВВ КЗ СОШПО, 2018. 64 с.
3. ISP® Практичний посібник з процедури негайної стабілізації Гері Квінн, доктор медицини, ISP.Trauma@gmail.com. URL: <https://www.scribd.com/document/618848863/Isp-field-doc-Ukrainian-8-25x11-7-1>
4. Синопис діагностичних критеріїв DSM-V та протоколів NICE для діагностики та лікування основних психічних розладів у дітей та підлітків / перекл. з англійської; упор. та наук. ред. Леся Підлісецька. (Серія «Психологія. Психіатрія. Психотерапія»). Львів : Видавництво Українського католицького університету, 2014. 112 с.
5. Смольська Л. М. Двомодальний метод позитивної психотерапії Н. Пезешкіана та фокусінгу Ю. Джендліна при підлітковій незадоволеності спілкуванням. *Перспективи та інновації науки. (Серія «Психологія»): журнал.* 2025. № 8(54). С. 1730–1743. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-8\(54\)-1730-1743](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-8(54)-1730-1743)
6. Смольська Л. М. Емоційно-образний процесінг – інноваційний метод сприяння ментальному здоров'ю дітей та молоді в освітніх умовах. *Перспективи та інновації науки (Серія «Психологія»): журнал.* 2025. № 5(51). С. 2280–2292. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-5\(51\)-2280-2292](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-5(51)-2280-2292)
7. Відео: <https://www.youtube.com/watch?v=BFmrQKHLIJU> 4 хв. Як пережити втрату близької людини. Поради психолога.

С/практична № 5. Тілесно орієнтовані методи роботи дитячого/підліткового психолога

Денна (практичних/самостійних) 2 год. /6год.

Заочна (практичних/самостійних) 1 год./10 год.

Анотація

Тілесно орієнтована терапія як універсальна, зокрема, в роботі з психологічно травмованими дітьми та підлітками. Порушення природності, що відбивається на тілі та психіці дитини в їх цілісності. Сутність та переваги тілесно орієнтованого підходу в дитячій психотерапії. Зміст та основні постулати методики «Сонячне зернятко». Діагностика психологічної травматизації дітей за спостереженням та активізацією проявів тілесності. Вправи методики «Сонячне зернятко». Тілесно орієнтовані терапевтично-профілактичні практики: йога для вагітних дитяча йога, бейбі йога, ігрова тваринна йога, казка-йога, підліткова йога. Танцювально-рухові практики. Акватерапія. Сторі-масаж. Масажно-ігрові техніки з аплікаторами «Ляпко»: «колючий колобок», «рятивна стежка», «дивний дощик». Тілесні терапевтичні комплекси для підлітків з врахуванням їх інтересів.

Завдання:

1. Опрацюйте зміст теми за вказаними та самостійно обраними джерелами, склавши тези для ділової гри «Виступ перед колегами-початківцями на методичному об'єднанні».
2. Складіть довідник вправ з технології «Сонячне зернятко» для використання фахівцями-психологами. Підготуйтеся до його бліц-представлення і обговорення в парах найзручніших вправ для дитячої психотерапії.

3. Складіть інструкції та в групах відпрацюйте ігрові вправи на релаксацію (образне дихання, уявлення щасливого місця, напруження–розслаблення м'язів, ігрові образи тварин у різних ситуаціях; образи природних стихій та ландшафтів). Вчіться спостерігати протилежні фази в діях та відчуттях тіла.

3. Підготуйте набір слайдів «Чарівна йога для дітей» для презентації на «Конференції психологів позашкільної освіти» під час ділової гри. Обговоріть та взаємно прорецензуйте ваші матеріали в парах.

4. Підготуйтеся до ділової гри в ролі виступаючого та експертів-колег на «Конференції з психосоматики». Тема вашого виступу: «Корекційно-профілактичні види акватерапії -- часто хворіючим дітям. Діагностика ефективності». З цієї ж теми будьте обговорювати виступи колег, ставити питання, ініціювати професійний діалог.

Дискусія:

Що саме варто коректувати в психологічному плані, якщо дитина часто хворіє?

5. Обдумайте та обговоріть кейс на предмет допомоги мамі та дівчинці. Як саме попрацюєте? Які методи використаєте? Ситуація: до психолога звертається мама з 10-річною дівчинкою, яка стала агресивною після повідомлення про загибель батька на війні.

Джерела:

1. Кісарчук З. Г., Омельченко Я. М., Біла І. М., Лазос Г. П. Психологічна допомога дітям у кризових ситуаціях: методи і техніки : метод. посібник. Київ, 2015. 232 с.

2. Електронний буклет «Як будувати міцні та довірливі стосунки з дитиною». URL: https://www.unicef.org/ukraine/media/14386/file_Онлайн-буклет%20Як%20будувати%20міцні%20та%20довірливі%20стосунки%20зі%20своєю%20дитиною.pdf

3. *Video*: <https://www.youtube.com/watch?v=S8h55htFZPk> 27 хв. Казка-йога.

МОДУЛЬ 2. Різноманіття психотерапевтичних методів і технік в роботі з дітьми/підлітками

С/практична № 6. Метод кататимно-імагінативної психотерапії (КІП) в роботі з дітьми/підлітками

Денна (практичних/самостійних) 2 год. /6 год.

Заочна (лекпрактичних/самостійних) 1 год./10 год.

Анотація

Загальні відомості про метод. Процедурні аспекти КІП. Структура психотерапевтичного сеансу КІП. Стандартні мотиви. Стиль супроводу під час імагінації. КІП у роботі з дітьми та підлітками. Діагностика психотравмування. Збір анамнезу. Спостереження за поведінкою дитини, її мовленням, мімікою, жестами, зовнішнім виглядом. Аналіз скарг та запиту дитини. Проведення та опрацювання спеціальних тестових мотивів КІП. Аналіз особливостей імагінацій. Спостереження за малюванням, принципи інтерпретацій. Опрацювання переносу, опору та контрпереносу. Психотерапевтичні мотиви КІП: кейсовий практикум. Психотерапія травмованих дітей засобами КІП з врахуванням технологічних мотивів. Мотив «Безпечне місце». Мотив «Улюблена тварина у безпечному місці». Мотив «Місце, де мені добре». Мотив «Могутнє дерево». Мотив «Узлісся». Мотив «Ділянка землі». Інші мотиви.

Завдання:

1. Самостійно попередньо опрацюйте зміст теми 6 за вказаними та самостійно обраними джерелами, склавши стислі теоретичні тези для вступу до спецкурсу з

підвищення професійної кваліфікації для колег-психологів, які хочуть опанувати метод КІП. Підготуйтеся презентувати їх публічно та обговорити.

2. Складіть буклет-інструкцію «Кататимно-імагінативна терапія» з алгоритмами дій та процедурними протоколами для курсантів, які хочуть опанувати метод КІП. Підготуйтеся презентувати в аудиторії.

3. В парах апробуйте метод та зробіть аналіз поведінки напарника-«клієнта», його/її малюнку за одним з провідних мотивів КІП. Сформулюйте діагностичне первинне припущення та дайте рекомендації щодо подальшої роботи.

Робота в аудиторії

4. Кейс-аналіз у трьох групах.

Кейс 1. Дитина 9 років, після втрати домашнього улюбленця постійно малює тварин, сумує та плаче за улюбленцем. Відмовляється знайомитись з дітьми у дворі. Дитина із родини переселених.

- Що переживає дитина? Який мотив КІП можна використати? Як провести сеанс? Зробіть апробацію в групі – один проводить сеанс, другий грає роль дитини, інші учасники групи – експерти-спостерігачі.

Кейс 2. Підліток 12 років під час КІП-сеансу уявив у мотиві «Могутнє дерево» стовбур без крони, коріння не видно. Гілки маленькі без листя. Як будете працювати далі? Змодельуйте в парі, решта – записують протокол, за яким потім обговорюють, що було добре, що можна покращити?

Кейс 3. Дівчина 16 років уявила свіжо зрізане дерево, на місця якого величезний пеньок, а самого дерева немає. Як проводити імагінацію далі? Робота групи з Кейсом 3.

Після групового виконання завдань в кейсах -- обговорення:

- Що вдалось?

- Що здивувало?

- Які бажання чи інсайти виникли?

5. *Робота в парах.* Вправа «Малюнок як продовження імагінації». Мотив «Місце моєї мрії» - проводиться імагінація одним учасником або викладачем для всіх. Студенти після імагінації виконують малюнок. *Обговорення в парах:* які образи виникли, які емоції супроводжували малювання? Як почуваетесь? Які інсайти прийшли?

Джерело:

1. Кісарчук З. Г., Омельченко Я. М., Біла І. М., Лазос Г. П. Психологічна допомога дітям у кризових ситуаціях: методи і техніки : метод. посібник. Київ, 2015. 232 с.

С/практична № 7-8. Арт-терапевтичний напрямок: методики та техніки

Денна (практичних/самостійних) 4 год. /12 год.

Заочна (практичних/самостійних) 1 год. /14 год.

Анотація

Арт-терапія та метод когнітивно-метафоричної реструктуризації травматичного досвіду. Ліплення як терапевтичний метод. Особливості терапевтичного малювання. Серійне малювання: особливості, матеріали, процедура. Бесіда по зображеному на малюнку та корекційний процес в серійному малюванні. Збереження психоемоційного благополуччя підлітка: Арт-техніка «Емоції й почуття» та «золоті правила» проведення арт-технік для підлітків. Арт-терапевтичні вправи підліткового репертуару. Структура, частота і тривалість серійного малювання. Правила та методи проведення серійного малювання.

Використання мандали у відпрацюванні психотравмуючих ситуацій: правила роботи. Інструкція по створенню авторської мандали.

Симптоматична картина психотравматизації в малюнках дітей та підлітків. Гра «Квітчел». Кейс арттерапевтичної роботи та її ефектів з дитиною-аутистом. Діагностичні правила (принципи) використання арт-терапії в роботі з психотравмованими дітьми. Кейс «Три дерева» - його аналіз та інші приклади індикаторів психотравмування. Техніка каракуль Віолет Оклендер. Кейс «Спонтанний малюнок хлопчика 3,5 років». Терапевтична техніка «Триптих»: кейсовий аналіз малюнків «Я і батько. Війна між нами». Нейрографіка – інноваційний метод арт-терапії для дітей, підлітків та їх батьків.

Завдання:

1. Опрацюйте зміст теми 7 за вказаними та самостійно обраними джерелами, склавши детальну програму авторського спецкурсу з підвищення професійної кваліфікації для колег-психологів, які хочуть опанувати метод арт-терапії для дітей та підлітків.

2. Складіть інструкційний буклет з арт-терапії, в який включіть методики: «Серійне малювання», «Квітчел», «Зцілюючі мандали», «Ліплення рослини, тварини, людини пантамімою та пластичним матеріалом» та підготуйте його представлення як проекту у вигляді презентації.

3. Зробіть творчий бліц-проект в парах «Облаштування арт-терапевтичного простору в моєму робочому кабінеті». Подумайте про використання музики, запахів, чистоти і порядку в арт-терапевтичному просторі. Об'єднайтесь в четвірки та поділіться ідеями.

Джерела:

1. Кісарчук З. Г., Омельченко Я. М., Біла І. М., Лазос Г. П. Психологічна допомога дітям у кризових ситуаціях: методи і техніки : метод. посібник. Київ, 2015. 232 с.

2. Перший український сайт для батьків «Дитячий психолог». URL: <https://dytpsyholog.com>

3. Растростра Б. Г. Психологічна допомога дитині у психотравмуючій ситуації : методичний посібник. Суми : НВВ КЗ СОППО, 2018. 64 с.

4. Федій О. А. Естетотерапія : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 256 с.

5. Калька Н., Ковальчук З. Практикум з арт-терапії : навч.-метод. посібник. Ч. 1. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 232 с.

С/практична № 9. Казкотерапія, лялькотерапія в роботі з дітьми

Денна (практичних/самостійних) 2 год. /6 год.

Заочна (практичних/самостійних) 1 год./10 год.

Анотація

Казка та її ресурси трансформації через перехідні символи. Перехід від хаосу до впорядкування, від руйнування – до гармонізації як зміст впливу казки (наративу) на психіку. Предмет, завдання, головний принцип казкотерапії. Методика казкотерапії, види казок та алгоритм впливу казки. Методика створення казкової атмосфери. Казкотерапія в комбінованих формах з іншими видами терапії. Види роботи в казкотерапії (за текстовим файлом). Лялькотерапія як елемент казкотерапії та самостійний вид дитячої терапії. Види роботи з лялькою. Ігрова терапія Гаррі Лендрета з використанням ляльок та м'яких іграшок. Пальчикові ляльки. Українське лялькарство. Ляльки-рукавички та їх використання.

Завдання:

1. Індивідуально опрацюйте тему 8 за вказаними та самостійно обраними джерелами, склавши стислі тези для колег-психологів, які хочуть опанувати методи казкотерапії та лялькотерапії для дітей.

2. Підготуйте відповідь на дискусійне питання: чи варто пропонувати методи казкотерапії та лялькотерапії підліткам? Використайте конкретні кейсові приклади. Підготуйтеся аргументовано обговорити з групою.

3. Зробіть авторський методичний посібник (з картинками). Вкажіть себе як упорядника методичного посібника. У вступі вкажіть, для кого він призначений. 1) Складіть власну коротку казку (1–2 стор.), яка допомагає дитині впоратися зі страхом або тривогою. Скористайтесь алгоритмом складання казки та прокоментуйте цей алгоритм. Внесіть казку як приклад у свій посібник. 2) Включіть до посібника серед іншого матеріалу: «Способи та послідовність проведення різних видів казкотерапії відповідно до кейсів з дітьми дошкільного віку, які належать до категорії «складні» та які зазнали травмивний досвід через війну. 3) Виконайте творче завдання: придумайте казкову історію або історію-фентезі «Чарівне місце». Запишіть її від 1-ї особи, від імені персонажа цієї казки. Включіть її до свого посібника також. Підготуйте провести медитативне слухання вашої казки. Запропонуйте якісь терапевтичні завдання після її прослуховування.

4. Підготуйте ляльку або/та м'яку іграшку, яку ви представите на занятті, запропонуйте способи та варіанти гри з нею/ними. Як варіант -- підготуйте способи зробити ляльку чи м'яку іграшку з підручних матеріалів. Це може бути лялька-мотанка, тваринка із шкарпетки чи рукавички з використанням шнурків, гудзиків, ниток з голкою, наповнювача. Запропонуйте на занятті майстер-клас на слайдах.

Джерела:

1. Казачінер О. С., Бойчук Ю. Д. Основи казкотерапії. Практикум для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів за спеціальностями 012 «Дошкільна освіта», 013 «Початкова освіта», 016 «Спеціальна освіта». Харків, 2022. 80 с.

2. Федій О. А. Естетотерапія : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 256 с.

3. Михальченко Н. В. Психотерапія з психокорекційною роботою : навчально-методичний посібник. Миколаїв, 2018. 236 с. URL: http://dspace.mdu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/214/1/Михальченко_Психотерапія%20з%20психокорекційною%20роботою_навчально-методичний%20посібник.pdf

С/практична № 10-11. Основи ігротерапії

Денна (практичних/самостійних) 4 год. / 12 год.

Заочна (практичних/самостійних) 1 год./14 год.

Анотація

Основна сутність гри та її впливу на психіку. Використання іграшок, види іграшок та їх функціональність. Напрямки ігротерапії. Принципи ігротерапії. Завдання ігротерапії та етапність їх реалізації. Методика казкової ігротерапії в настільному варіанті з моделюванням персонажів. Ігротерапія з дітьми, що потребують підвищеної уваги. Різні види інтегральних технік в ігротерапії (використання матеріалів попередніх тем). Непряма ігротерапія Лендрета. Пряма ігротерапія: порівняння обох видів та протокольні способи їх застосування.

Завдання:

1. Опрацюйте зміст теми 9 за вказаними та самостійно обраними джерелами, склавши

стислі тези та питання для колег-психологів, які хочуть глибоко зрозуміти метод ігротерапії для дітей. Підготуйтеся представити його на занятті.

2. Створіть методичний буклет в четвінках для фахівців-початківців «Практики недирективної та директивної ігротерапії» з прикладами запитів та кейсовими розв'язками. Підготуйтеся рекламно представити його на занятті.

3. Розробіть сценарій казкової корекційної ігротерапії-драматизації для роботи з дитячою агресією та її дошкульними проявами. Впишіть його у протокол навчально-корекційної гри для дітей з порушеннями поведінки (агресія). Підготуйтеся представити його на занятті.

Дискусія: Чи будете ви проводити такий тренінг для дітей із СДУГ? Якщо ні, то який сюжет запропонуєте саме їм? За персонажів візьміть лісових звірят.

Джерела:

1. Федій О. А. Естетотерапія : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури. 2007. 256 с.

2. Михальченко Н. В. Психотерапія з психокорекційною роботою : навчально-методичний посібник. Миколаїв, 2018. 236 с. URL: http://dspace.mdu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/214/1/Михальченко_Психотерапія%20з%20психокорекційною%20роботою_навчально-методичний%20посібник.pdf

3. Перший український сайт для батьків «Дитячий психолог». URL: <https://dytpsyholog.com>

С/практична № 12. Психопрофілактична та психотерапевтична робота з родинами дітей, які потребують психологічної допомоги та підтримки: інноваційні методики

Денна (практичних/самостійних) 2 год. /6год.

Заочна (практичних/самостійних) 1 год./10 год.

Анотація

Традиційність «інновацій» в дитячій психотерапії, заснована на ненасильницьких контактах дорослих з самими собою та дитиною. Важливість внутрішніх правил для «ключового» дорослого. Метод «Година з мамою». Лібротерапія. Святкові драматизації. Спільна кулінарна терапія. МАК в роботі з дітьми та підлітками. Колисанки як засіб відновлення дітей та мам в психотерапевтичних групах. Колісанка посеред інших вечірніх ритуалів (слухання та співи під колисання ляльки чи м'якої іграшки: розподілений фокус уваги). Вечірня розмальовка разом з мамою. Малювання кіл (від руки) та їх розмальовка з татом. Особливості сугестивної методики «маматерапія». Цілющий час разом - 1 дорослий (мама чи тато) і 1 дитина.

Завдання:

1. Опрацюйте зміст теми 10 за вказаними та самостійно обраними джерелами, склавши стислі тези для оприлюднення в соц. мережі для всіх зацікавлених: психологів, батьків, педагогів.

2. Створіть інструкційний буклет для батьків «Вечірні цілющі ритуали для вашої дитини» та обговоріть в парах. Рекламно представте парні бліц-проекти.

3. Складіть програму студії материнсько-дитячого благополуччя «Паросток любові» та підготуйтеся рекламно представити її в четвінках для подальшого розміщення в соц. мережах.

4. Запишіть індивідуальний план-сценарій на основі вивченої теми для подкасту «Як сприяти благополуччю дитини у складних умовах?» на основі власних креативних ідей, які не увійшли в завдання 2 і 3. Підготуйте представлення і обговорення в парах на занятті про доцільність розміщення матеріалу в соц. мережах.

Джерело:

1. Кісарчук З. Г., Омельченко Я. М., Біла І. М., Лазос Г. П. Психологічна допомога дітям у кризових ситуаціях: методи і техніки : метод. посібник. Київ, 2015. 232.

РОЗДІЛ 3

Методи та форми контролю

Загальна максимальна сума балів – 100.

За МК-1 максимум 20 балів,

за МК-2 максимум 20 балів.

Заочна форма складає тестовий іспит з максимальною сумою балів 40.

За поточну активність та виконання завдань максимальна кількість балів 60:

по 5 б. х 12 занять С/практичних = 60 б. (стаціонарна форма);

12 б. х 5 занять С/практичних = 60 б. (заочна форма)

РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ

Поточне тематичне на с/практичних заняттях													Сума Балів
№ Пр/С	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
Години	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	
Бали за тему	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	60

Підсумковий контроль: залік (40 балів).Всього: **100** балів.